

Final Grant Report for the “Strengthening the Capacity of the National Association of Agricultural Extension Services of Ukraine for Economic Policy Analysis and Advocacy on Behalf of its Members and its Customers - Small and Medium-sized Agricultural Producers” activity of the All-Ukrainian NGO “National Association of Agricultural Extension Services of Ukraine”

This grant to All-Ukrainian NGO “National Association of Agricultural Extension Services of Ukraine” was provided by the USAID Ukraine AgrolInvest project which is implemented by Chemonics International under Contract Number AID-121-C-11-00001

March 2014

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

ПІДСУМКОВИЙ ЗВІТ

«Зміцнення спроможності Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України до аналізу економічної політики та відстоювання інтересів своїх членів, а також клієнтів – дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції»

Номер Гранту: <u>№ AGRO-GA12-1B-05/7</u>
Реципієнт: <u>Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України</u>
Термін дії Гранту: <u>16,5</u> місяців (з 11 жовтня 2012 року до 28 березня 2014 року)
Директор Проекту: <u>Корінець Роман Ярославович</u>
Бухгалтер Проекту: <u>Матвієнко Надія Кіндратівна</u>

1. Вступ

1.1 Цілі, завдання та діяльність заплановані по проекту

Реалізація проекту здійснювалась з метою зміцнення спроможності Всеукраїнської громадської організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» (надалі НАСДСУ) та її членів – сільськогосподарських дорадчих служб, сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників до аналізу економічної політики, як на національному так і на місцевому рівнях, зокрема, в частині надання сільськогосподарських дорадчих послуг дрібним і середнім виробникам сільськогосподарської продукції та відстоювання інтересів членів НАСДСУ.

Проектом було визначено наступні завдання:

Завдання 1. Розробка плану розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності, а також плану розвитку (стратегії) НАСДСУ, як організації.

Для виконання Завдання 1 запланована наступна діяльність:

- Аналіз зарубіжної та української національної державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності
- Формування – на основі аналізу – плану розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності;
- Формування – на основі аналізу – плану розвитку (стратегії) НАСДСУ як організації
- На основі цієї стратегії розроблятимуться щорічні плани діяльності НАСДСУ.

Завдання 2. Підготовка рекомендацій для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Для виконання Завдання 2 запланована така діяльність:

– Аналіз місцевих державних політик в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності

– Підготовка рекомендацій для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Завдання 3. Створення каналів просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобіювання їхніх інтересів та інтересів їхніх клієнтів.

Для виконання Завдання 3 запланована така діяльність:

– Створення інформаційної бази сільськогосподарських дорадчих служб України з описом кращих практик їхньої діяльності і існуючих проблем

– Створення Інтернет-порталу «Сільськогосподарське дорадництво в Україні»

– Створення електронної газети «Поради від Доради» та її розповсюдження.

– Проведення тренінгів для тренерів щодо розширення можливостей діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема в частині консультування з проблем ринку землі, розвитку організації виробників, тощо

– Проведення конференції «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку»

Завдання 4. Розширення клієнтської бази сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема через об'єднану систему електронного консультування та обміну інформацією (електронний диспетчер дорадчих служб).

Для виконання Завдання 4 запланована така діяльність:

– На Інтернет-порталі «Сільськогосподарське дорадництво в Україні» створення сторінки кожної дорадчої служби з описом послуг, що надаються нею

– На Інтернет-порталі передбачити можливість поставити дорадникам питання з різних проблем сільського господарства та сільської місцевості. Офіс НАСДСУ відстежуватиме, щоб на кожне запитання була надана кваліфікована відповідь

– Забезпечення роботи електронного диспетчера: якщо в одному регіоні нема фахівця-дорадника потрібної кваліфікації, то така робота може виконана дорадником з інших регіонів завдяки електронному диспетчеру

– Розміщення банера НАСДСУ на Інтернет-сторінках інших організацій.

Завдання 5. Розробка моделі комунальної дорадчої служби.

Для виконання Завдання 5 запланована така діяльність:

– Розробка моделі комунальної дорадчої служби, яка суттєво спростить й пришвидшить роботу місцевих органів влади у цій сфері.

Завдання 6. Підготовка, видання та розповсюдження посібника для органів місцевої влади та місцевого самоврядування з робочою назвою «Як створити та підтримати діяльність місцевої дорадчої служби».

Для виконання Завдання 6 запланована така діяльність:

- Вивчити та узагальнити приклади підтримки сільськогосподарських дорадчих служб місцевими органами влади
- Підготовка, видання та розповсюдження посібника для органів місцевої влади
- Поширити посібник серед органів місцевої влади та місцевого самоврядування

Завдання 7. Створення промоційного фільму.

Для виконання Завдання 7 запланована така діяльність:

- Створення фільму, в якому коротко й у популярній формі презентувати ідею дорадництва, її значення для розвитку аграрної економіки, сільського розвитку та системи дорадництва в Україні.
- Використовувати створений фільм при проведенні різноманітних заходів для просування ідеї дорадництва, залучення нових прихильників та партнерів.

2. Підсумки:

2.1 Підсумуйте усі досягнення проекту.

Відповідно до цілей та завдань проекту в межах поставлених задач виконано наступне:

Завдання 1. Розробка плану розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності, а також плану розвитку (стратегії) НАСДСУ, як організації.

Розроблено план розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, а також план (стратегії) розвитку Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб як організації.

Для їх розробки зроблено аналіз зарубіжної та української національної державної політики щодо сільськогосподарської дорадчої діяльності, (додаток 1).

На основі цього аналізу розроблено:

- стратегія розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, (додаток 2);
- стратегія розвитку Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб як організації, (додаток 3);
- рекомендації «Розробка стратегії регіональної сільськогосподарської дорадчої служби і поточне планування діяльності (додається 4).

Ці стратегії були розглянуті та схвалені учасниками науково-практичної конференції 16 жовтня 2013 року. Відповідно до них планується розробляти щорічні й оперативні плани діяльності організації і її регіональних осередків.

Завдання 2. Підготовка рекомендацій для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Підготовлено рекомендації для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Для підготовки рекомендацій:

- проведено аналіз місцевої державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності, (додаток 5);
- розроблені рекомендації для органів місцевої влади щодо її поліпшення, (додаток 6).

Розроблені рекомендації поширено серед органів влади, громадськості.

Завдання 3. Створення каналів просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобіювання їхніх інтересів та інтересів їхніх клієнтів.

Проведена робота по створенню каналів просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобіювання їхніх інтересів та інтересів їхніх клієнтів.

В рамках цього завдання:

– Створена інформаційна база сільськогосподарських дорадчих служб України з описом кращих практик їхньої діяльності і існуючих проблем;

– Створено Інтернет-портал «сільськогосподарське дорадництво в Україні» (www.dorada.org.ua), на якому розміщується інформація як про НАСДСУ і її регіональні дорадчі служби та партнерів, так і інформація щодо новин та кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, включаючи зарубіжний досвід, сучасних тенденцій аграрної політики в Україні та світі, (www.dorada.ua);

– Створено та регулярно оновлюється сайт НАСДСУ у мережі Facebook як сайт актуальних новин, пов'язаних з аграрним сектором. Він постійно поповнюється новими інформаційними повідомленнями з питань розвитку сільського господарства та сільської місцевості. (Додаток 7)

– Створено та регулярно поповнюється новою інформацією канал НАСДСУ в мережі YOUTUBE (Додаток 8). Тут можна знайти такі фільми:

- Просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників.
- Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація в АР Крим (три мови: українська, татарська, російська).
- Дорадництво для дітей та молоді села.
- Дорадництво для розвитку агробізнесу та екології.
- Дорадництво для соціально-економічного розвитку села.
- Практичні аспекти створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.
 - Польські яблука (надано польськими партнерами).
 - «Давайте зустрінемося біля польського столу» (надано польськими партнерами).
 - «Кооперація заради добробуту і спроможності» (надано СУСОКУ – партнером НАСДСУ. Фільм створено в рамках Проекту «Підвищення спроможності Союзу учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України шляхом створення Ресурсного центру знань про сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію та його ефективного

використання, зокрема, для аналізу політики», що здійснюється за підтримки Проекту USAID АгроІнвест.

– Здійснюється випуск електронного видання «Поради від Доради», який розміщується на інтернет-порталі та надсилається електронною поштою в усі регіони України. http://dorada.org.ua/images/bulletin/Bulletin_NAAASU_Tips_from_Dorada_016.pdf. Січний номер журналу додається, (додаток 9). Повну підбірку номерів «Поради від Доради» можна переглянути на Інтернет-порталі «Сільськогосподарське дорадництво в Україні» (www.dorada.ua).

З метою налагодження співпраці НАСДСУ надіслала листи органам місцевого самоврядування, науковим і навчальним закладам з пропозиціями про співпрацю та надання електронних адрес для розсилки «Поради від Доради». Зразки листів додаються (Додаток 10).

Зараз сформована база даних розсилки цього видання налічує більше 3 тисяч адресатів та постійно розширюється. Вона включає в себе органи державної та місцевої влади, міжнародні аграрні організації та іноземні представництва, що працюють в Україні, громадські організації аграрного спрямування, сільські та селищні ради, навчальні та наукові заклади, господарські аграрні об'єднання, фермерські господарства, особисті селянські господарства. Ми хочемо донести інформацію до найширшого кола аграріїв. Станом на 28 лютого 2014 року підготовлено і видано 17 номерів цього журналу.

Мета видання - надання практичної допомоги сільськогосподарським виробникам, фермерам, жителям сільської місцевості. В ньому висвітлюються актуальні аграрні новини, надаються практичні поради, наукові рекомендації, юридичні консультації, коментарі до законодавчих актів, розповідається про можливі шляхи вирішення конкретних проблем.

– Для тренерів регіональних дорадчих служб (дорадників, експертів-дорадників) проведено 4 семінари-тренінги щодо розширення можливостей діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема в частині консультування з проблем ринку землі, розвитку організацій виробників, співпраці з проектами міжнародної технічної допомоги, тощо. Тренінги були проведені у Києві (2), Сімферополі, селі Пилипівка Київської області.

• 27 травня 2013 року о 10 годині в Торгово-промисловій палаті України (Київ, вул. Велика Житомирська, 33) пройшов відкритий семінар-тренінг «Актуальні проблеми використання земель сільськогосподарського призначення».

Організатори: Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, Комітет підприємців АПК Торгово-промислової палати України, Правнича фірма «Софія» за підтримки проекту АМР США «АгроІнвест» та у партнерстві з компанією Shanda Consult.

Програма та інші матеріали семінару-тренінгу у додатках 48_1 – 48_6.

• 1 серпня 2013 року Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України у партнерстві з міжнародною благодійною організацією «Добробут Громад» та за

підтримки Проекту USAID АгроІнвест проведено семінар-тренінг «Механізми підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб». Програма заходу у Додатку 12.

• 7 серпня 2013 року у Сіферополі відбувся семінар-тренінг «Підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб» організований і проведений Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України у партнерстві з Інститутом сільського господарства Криму НААН та Кримським агентством розвитку сільських територій за підтримки Проекту USAID АгроІнвест.

Програма заходу у Додатку 12_1..

Презентація «Правові та організаційні аспекти сільськогосподарської дорадчої діяльності» президента НАСДСУ на цих тренінгах у Додатку 11.

Сільськогосподарські дорадники та експерти-дорадники у ході семінарів-тренінгів мали змогу, отримати нові знання щодо пошуку та використання джерел, механізмів підтримки розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності та обмінятися власним досвідом.

• З метою залучення якомога більшої кількості жителів села до отримання корисної для них інформації щодо їх професійної діяльності і розвитку сільської місцевості та, враховуючи те, що більшість сільських рад з різних причин не мають доступу до мережі Інтернет, НАСДСУ виступила ініціатором створення **системи шкільного дорадництва** з метою залучення сільських шкіл до мережі поширення інформації та знань серед сільського населення.

Так **20 вересня 2013 року** у с.Пилипівка Фастівського району Київської області НАСДСУ, за підтримки районного управління освіти, провела семінар-тренінг для старшокласників «Як дитяче захоплення комп'ютером може сприяти підвищенню добробуту родини».

Мета заходу - залучення шкіл до мережі сільськогосподарського дорадництва, формування підходів до створення у майбутньому мережі шкільного дорадництва, формування активної позиції школярів щодо розвитку рідного села, надання допомоги батькам у збільшенні прибутків у родинних господарствах через донесення ними до батьків необхідної інформації.

Ми продемонстрували, як старшокласники, маючи доступ до мережі Internet, можуть допомагати своїм батькам у пошуку кращих пропозицій з постачання необхідних для ведення господарства ресурсів (посівного матеріалу, засобів захисту рослин, кормів для худоби, тощо), а також реалізації готової продукції, що дозволяє родинам отримувати більші прибутки.

Особливу увагу приділено питанням розвитку альтернативних видів підприємницької діяльності на селі, зокрема розвитку сільського зеленого туризму, формування та реалізації інших проектів, спрямованих на розвиток села та сільської місцевості.

Діти з великим інтересом і ентузіазмом поставились до ідеї створення шкільного дорадчого центру. Цю ідею підтримали і ряд обласних та районних управлінь освіти обласних державних адміністрацій, (додаток 14).

Програма заходу додається, (додаток 15). Презентація «Шкільне дорадництво і розвиток села додається в додатку 16.

Окрім запланованого, 29 серпня 2013 року з метою підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб при наданні консультаційних послуг з земельних питань у м. Херсон проведено семінар-тренінг на тему: “Актуальні проблеми використання земель сільськогосподарського призначення: правовий ракурс”. Організатори заходу: Проект АгроІнвест, Херсонська ТППУ, НАСДСУ. Презентація «Інформаційно-консультаційне забезпечення ринку земель сільськогосподарського призначення» у Додатку, 13. У ході заходу також обговорювалися питання: • Правові аспекти застосування сівозмін, проблеми та шляхи їх вирішення. • Державна реєстрація прав на земельні ділянки: новації, проблеми та шляхи їх вирішення. • Основні положення проекту Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» та перспективи розвитку ринку земель в Україні.

В подальшому цей напрямок діяльності НАСДСУ планується розвивати, що сприятиме підвищенню рівня знань і практичних навичок молоді та їх зацікавленості до розвитку підприємництва на селі, покращанню інфраструктури, поширенню цих знань серед жителів села.

З цією метою НАСДСУ та Аналітична агенція «Українська марка» уклали Меморандум про партнерство в організації та проведенні Всеукраїнського молодіжного конкурсу «Новітній інтелект України». Меморандумом передбачається встановлення нової номінації конкурсу «Як зацікавити молодь жити і працювати у селі: інноваційні рішення». Інформація про конкурс та Меморандум про партнерство додаються (додаток 17).

У співпраці з НУБіПУ організовано та регулярно проводяться навчання з підвищення кваліфікації дорадників і експертів-дорадників.

Так, 15-26 квітня 2013 року пройшли навчання 64 сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників.

15 квітня 2013 р. президентом НАСДСУ проведено презентацію «Інноваційні напрямки дорадчої діяльності» перед слухачами курсу цільового навчання.

Разом з Кафедрою аграрного консалтингу НУБіПУ виконано підготовчу роботу та проведено 30 жовтня 2013 року кваліфікаційний екзамен для сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників.

З 20 по 31 січня 2014 р. на базі Кафедри аграрного консалтингу і сервісу НУБіПУ проведено навчання наступних груп з підвищення кваліфікації дорадників та експертів-дорадників. У квітні відбудеться здачі кваліфікаційного іспиту після успішної

здачі якого, інформацію буде передано для включення до Реєстру дорадників та експертів-дорадників України Мінагрополітики України.

13 лютого 2013 р. проведено круглий стіл на тему «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи теорія і практика». Організатори: Департамент науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики і продовольства України, Кафедра аграрного консалтингу та сервісу НУБіПУ, Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України.

Учасники круглого столу – представники органів державного управління галуззю, учені-аграрії, економісти, очільники громадських об'єднань, дорадники та експерти дорадники були об'єднані загальною метою оновлення тематики програми сертифікації дорадників і експертів-дорадників в плані інноваційного, науково-методичного і нормативно-законодавчого забезпечення розвитку АПК і сільських територій.

За результатами роботи були сформовані рекомендації щодо оновлення програми сертифікації дорадників і експертів-дорадників.

Програма заходу та рекомендації круглого столу додаються, (додаток 18).

– В рамках реалізації завдання проекту з метою обговорення проблем та перспектив розвитку системи сільськогосподарського дорадництва, поширення кращих практик діяльності дорадчих служб та лобювання їхніх інтересів 16 жовтня 2013 року проведено науково-практичну конференцію «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку». Прес-анонс та прес-реліз конференції додаються, (додаток 19).

Організатори конференції: Всеукраїнська громадська організація «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України», Національний Науковий центр «Інститут аграрної економіки», Кафедра аграрного консалтингу та сервісу Національного університету біоресурсів і природокористування України, ДУ «НМЦ «Агроосвіта», Департамент науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики і продовольства України за підтримки Проекту USAID «АгроІнвест».

Від імені організаторів та партнерів конференцію відкрили: Роман Корінець - президент Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України, Юрій Лупенко - директор Інституту аграрної економіки, Ерік Блайх - керівник проекту USAID АгроІнвест.

На конференції розглядалися питання розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні в контексті Європейської інтеграції України, перспектив формування державної системи дорадництва як інструменту місцевого економічного розвитку, перспектив розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення фермерів та дрібних товаровиробників через розвиток дорадництва, роль дорадництва в системі аграрної освіти та науки, а також практичні питання роботи регіональних дорадчих служб щодо поширення знань та досвіду серед місцевих громад.

Програма конференції додається, (додаток 20).

Із ключовими доповідями виступили Роман Корінець (Сільськогосподарське дорадництво України: проблеми, стратегія та шляхи розвитку, додаток 20) та Олена Бородіна, завідувач

Відділу Інституту економіки та прогнозування НАН України, член-кореспондент НАН України (Сільськогосподарське дорадництво в контексті Європейської інтеграції України, додаток 22).

З доповідями та повідомленнями на конференції виступили: віце-президент Асоціації фермерів та приватних землевласників України Микола Стрижак, віце-президент Союзу учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України Віталій Львов, президент МБО «Добробут громад Віктор Терес, голова Комітету підприємців АПК ТППУ Олег Юхновський, заступник голови Федерації профспілок України Євген Драп'ятий, координатор напрямку аграрної політики проекту USAID АгроІнвест Олександр Муляр, експерт проекту «Німецько-український агрополітичний діалог» Марія Ярошко, директор Львівської аграрної дорадчої служби Іван Паньків, директор Полтавської обласної сільськогосподарської дорадчої служби Світлана Андрієнко, завідувач Відділу ННЦ «Інститут аграрної економіки», академік НААН України Михайло Кропивко та інші.

За вагомих внесок у розвиток дорадництва, дорадникам та партнерам Асоціації було вручено відзнаки президента НАСДСУ.

Учасники конференції підтримали ідею створення громадської платформи задля створення європейської системи дорадництва в Україні. Це дозволить більш ефективно використовувати можливості партнерів для донесення знань до сільського населення, покращити роботу з методичного забезпечення сільськогосподарських дорадчих служб та організацій і установ, причетних до їхньої діяльності, здійснювати заходи з інтеграції НАСДСУ у міжнародну систему дорадництва.

З матеріалами конференції можна ознайомитися на Інтернет-сторінці НАСДСУ www.dorada.org.ua.

Матеріали конференції було видано окремою книгою, електронна версія якої розміщена в Інтернеті за адресою http://dorada.org.ua/images/library/Library-for_cooperator/NAAASU-advisory_services_conference.pdf.

– З метою просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобіювання їх інтересів та інтересів їхніх членів НАСДСУ проводить значну роботу в регіонах, беручи участь у різноманітних заходах, що проводяться органами місцевої влади, місцевого самоврядування та партнерами НАСДСУ, в якості доповідачів або співорганізаторів.

Так Президент НАСДСУ Роман Корінець виступив із доповіддю, щодо аналізу проекту Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» під час проведення Круглого столу АФЗУ у селищі Яремче Івано-Франківської області 20 червня 2013 р.

8 травня 2013 року в місті Заліщики Тернопільської області президент НАСДСУ Роман Корінець виступив із доповіддю про роль інформаційного забезпечення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, співпрацю кооператорів та дорадчих служб на науково-практичному семінарі “Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, як умова збереження Українського села”. Семінар проходив на базі Заліщицького аграрного коледжу НУБІП України та сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу “Ратай”.

Семінар відбувся за підтримки органів місцевої влади, обласної організації Союзу, Західно-Українського регіонального центру підтримки фермерства, лабораторії кооперативного руху імені Є. Храпливого, проекту технічної допомоги АМР США “Агроінвест”. 9 травня семінар продовжив свою роботу в Борщівському районі Тернопільської області, де відбулось виїзне засідання кооперативного активу, відвідання фермерських господарств та обслуговуючих кооперативів, зустріч із керівниками Борщівського району.

Проблемні питання, що виникають при створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, та шляхи їх вирішення, такою була доповіді Романа Корінця, президента НАСДСУ на нараді «Стан та перспективи розвитку кооперативного руху на селі в Чернігівській області», що відбулася 20 серпня 2013 року у Чернігові.

Організатор Департамент агропромислового розвитку Чернігівської облдержадміністрації.

У нараді брали участь заступники голів райдержадміністрацій з питань агропромислового комплексу, начальники управлінь агропромислового розвитку райдержадміністрацій, спеціалісти управлінь агропромислового розвитку райдержадміністрацій з питань розвитку сільських територій, голови сільських та селищних рад області, активні члени територіальних громад, фахівці дорадчих служб.

Про роль дорадчих служб в розвитку сільських територій та сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на прикладі Прилуцької районної сільськогосподарської дорадчої служби розповів Сергій Добренький, – голова ГО «Прилуцька районна сільськогосподарська дорадча служба»

Прес-реліз заходу додається, (додаток 23).

НАСДСУ спільно з ТПП України та правничою фірмою «Софія» за підтримки проекту USAID Агроінвест 27 травня 2013 року провели відкритий практичний семінар «Використання земель сільськогосподарського призначення». Прес-анонс заходу та його програма додається, (додаток 24)

Мета заходу:

виявлення проблем землекористування, пошук шляхів їхнього вирішення та донесення їх до широкого кола зацікавлених осіб з метою поліпшення інституційного середовища для ведення аграрного бізнесу,

формування широкої коаліції задля зміцнення спроможності землевласників та землекористувачів ефективно та дбайливо використовувати основний ресурс – землю, а також зміцнення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб, професійних громадських організацій, правових та консалтингових компаній надавати вчасно та якісно необхідну допомогу.

З презентацією «Інформаційно-консультаційне забезпечення ринку земель сільськогосподарського призначення» (додаток 13) виступив президент НАСДСУ Роман Корінець.

10 жовтня НАСДСУ взяв участь в якості представника співорганізатора у відкритті XVI сільськогосподарської виставки «Фермер України - 2013», яка проходила на території НК «Експоцентр України».

11 жовтня президент НАСДСУ як один з авторів взяв участь у презентації посібника «Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив: початок шляху». Презентація посібника була одним із заходів виставки «Фермер України - 2013».

Із доповіддю «Інформаційне забезпечення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» президент НАСДСУ Роман Корінець виступив на Навчальному семінарі з питань розвитку сільськогосподарської кооперації, що проходив 11 жовтня 2013 року в рамках виставки «Фермер України - 2013», презентація додається, (додаток 25).

6 листопада 2013р. НАСДСУ взяла участь у пленарному засіданні Міжнародної конференції «Біоресурси планети та безпека навколишнього середовища: проблеми та перспективи», присвяченій й 115-річчю НУБіПУ та 15-річчю GCHERA.

7 листопада 2013 на засіданні Секції 9 «Інформаційні, телекомунікаційні технології, Extension» президентом НАСДСУ зроблено повідомлення «Національна система дорадництва в Україні», додається (додаток 26).

«Аспекти сільського розвитку», (додаток 27) - з такою доповіддю 27 листопада 2013 року виступив Роман Корінець, президент НАСДСУ на тематичному семінарі «Розвиток міст та сільських територій в Україні: варіанти рішень та роль приватного сектора», що проходив у рамках Міжнародного форуму «Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні. Стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та кращих європейських практик».

Учасниками заходу були: представники центральних та регіональних органів влади, органів самоврядування та недержавних організацій (з усіх регіонів України), науковці, українські та міжнародні експерти, фахівці та практики з питань регіонального та місцевого розвитку, представники посольств іноземних держав, міжнародних фінансових інституцій та донорських організацій.

Інституційні партнери Форуму: Представництво Європейського Союзу в Україні, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, Національна академія державного управління при Президентові України, Українська асоціація обласних та районних рад, Асоціація міст України, Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад, Торгово-промислова палата України, Проект Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні».

За результатами роботи НАСДСУ отримала запит від Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України щодо внесення пропозицій для включення їх до регіональних програмах розвитку соціальної інфраструктури села в частині розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності.

НАСДСУ було підготовлено відповідні пропозиції та надано Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, додається (додаток 28).

12 грудня Роман Корінець, президент Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України взяв участь у науково-практичній конференції «Організація системи безперервної освіти місцевих органів управління сільськими територіями».

Організатор – Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад – партнер НАСДСУ.

Під час заходу обговорювалися питання організації безперервної освіти місцевих органів управління сільськими територіями, роль дорадництва та сільських і селищних голів в управлінні сільськими територіями та інші.

Президент НАСДСУ Роман Корінець презентував учасникам конференції доповідь «Дорадництво і сільські громади» (додаток 29). Співпраця дорадчих служб і сільських громад є важливим елементом не тільки системи безперервної освіти лідерів громад, а й запорукою успіху у справі розвитку сільських територій. З такою думкою доповідача погодилися як сільські голови, так й інші учасники конференції.

Спільно з органами місцевого самоврядування, регіональними дорадчими службами та партнерами НСПУ проводились ряд заходів у АР Крим, Полтавській, Львівській, Чернігівській, Тернопільській, Херсонській, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській та інших областях.

Тематика виступів президента НАСДСУ на цих заходах: - розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, як умова збереження українського села; дорадництво і сільські громади, інформація як фактор сталого розвитку агросфери; інформаційно-консультаційне забезпечення ринку земель сільськогосподарського призначення, сільськогосподарське дорадництво та агроекологія та інші.

Вичерпний перелік заходів, в яких НАСДСУ приймала участь, була організатором чи співорганізатором додається, (додаток 30).

Для ознайомлення з досягненнями Європейських аграріїв на запрошення польської Агенції Аграрного Ринку (Agencja Rynku Rolnego – AAR) 23-26 вересня 2013 року президент НАСДСУ Роман Корінець, як редактор Вісника «Поради від Доради», взяв участь у турі для іноземних журналістів на виставку ПОЛАГРАФУД-2013 у Познані. На найбільшому в Центральній і Східній Європі продовольчому ярмарку була можливість для міжнародних зустрічей та конференцій, спілкування з виробниками, переробниками та торговими компаніями.

Тур був в організований за сприяння Спілки аграрних журналістів України – партнера НАСДСУ.

– З метою просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобіювання їх інтересів та інтересів їхніх членів НАСДСУ налагоджена **співпраця зі ЗМІ**.

Разом з Українським радіо за участі Дніпропетровської та Львівської дорадчих служб підготовлено передачу про діяльність дорадчих служб у галузі розвитку молочного тваринництва (вийшла в ефір 19 червня 2013 року).

Разом з Українським радіо забезпечено участь представників сільськогосподарських дорадчих служб в обговоренні актуальних питань аграрного сектору.

Разом телеканалом «Рада» підготовлено та записано передачу про діяльність дорадчих служб у сфері розвитку кооперації.

Президент НАСДСУ дав інтерв'ю щодо розвитку земельних відносин для «Газети по-українськи» <http://gazeta.ua/articles/comments-newspaper/fermer-bojitsya-agroholdingiv-yak-malij-shkolyar-starshoklasnikiv/494873>.

В журналі «Землевпорядний вісник» (№ 9 2013 р.) опубліковано інтерв'ю журналіста Колюбакіна Володимира з президентом НАСДСУ «Без достатніх знань землевласники залишаються пасивними учасниками земельних відносин», додається (додаток 31).

У журналі The Ukrainian Farmer (травень 2013) надруковано статтю президента НАСДСУ Романа Корінця «Ринок землі. Моветон?», додається (додаток 32).

- У журналі-щоквартальнику «Плантатор» (№ 4, грудень 2013 р.) опубліковано статтю Президента НАСДСУ «Оптова торгівля: світові та українські ринки», додається (додаток 33).

Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань опублікував інтерв'ю з президентом НАСДСУ на тему: «Сільськогосподарське дорадництво прокладає Україні шлях до Європи», (додаток 34).

Підготовлена і надруковано у збірнику НУБПУ статтю (тези) СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ДОРАДНИЦТВО В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ за авторством президента НАСДСУ (додаток 35).

Разом з УОЦР підготовлено Інтерв'ю президента НАСДСУ про земельні проблеми та дорадництво: «Сівозміни: коли закон неможливо виконати», (додаток 36).

У всеукраїнському тижневику «Українська доля» (від 6 грудня 2013 р. № 41-42, стор.4) опублікована стаття «Помічне дорадництво» про сільськогосподарське дорадництво: його успіхи та проблеми, додається, (додаток 37).

- НАСДСУ співпрацює з державними органами влади та фінансовими установами.

25 жовтня 2013 р. відбулось засідання Громадської ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України, на якому було прийнято рішення про включення до складу Громадської ради президента Всеукраїнської громадської організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» Корінця Романа Ярославовича.

24 квітня президент НАСДСУ прийняв участь у засіданні Робочої групи Мінагрополітики з розробки Концепції сталого розвитку сільських територій та висловив пропозиції щодо врахування інтересів дорадництва у проекті документу.

На прохання Мінагрополітики України НАСДСУ було організовано обговорення проекту Концепції через публікацію у Віснику НАСДСУ. Сформовано пропозиції направлені фахівцям Міністерства для врахування (додаток 38).

Президент НАСДСУ приймав участь у засіданні робочої групи з підготовки проекту примірного статуту для сільськогосподарських виробничих кооперативів та висловив ряд пропозицій до проекту документу, розробленого фахівцями міністерства.

НАСДСУ направила пропозиції Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України щодо включення дорадництва до регіональних програм соціально-економічного розвитку, додається (додаток 28).

На прохання Мінагрополітики України НАСДСУ проведено аналіз та надано експертний висновок щодо проекту «Технології організації і діяльності координаційно-інформаційно-аналітичного центру» ВГО «Перша Всеукраїнська сільськогосподарська дорадча служба» (додаток 39).

На запрошення Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Мінагрополітики України НАСДСУ приймала участь у роботі науково-методичної комісії з розвитку сільських територій та дорадництва..

Поводились консультації для фахівців МІНАГРОПОЛІТИКИ щодо розвитку державно-приватного партнерства, щодо створення сільських пасовищ, інше.

На прохання Світового Банку НАСДСУ брала участь у опитуванні Світового банку «Порівняльний аналіз комерційної діяльності у галузі сільського господарства», анкета додається, додаток 40).

Завдання 4. Розширення клієнтської бази сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема через об'єднану систему електронного консультування та обміну інформацією (електронний диспетчер дорадчих служб).

Розширюється клієнтська база сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема через запроваджену систему електронного консультування та обміну інформацією.

- Для реалізації цього завдання на Інтернет-порталі «Сільськогосподарське дорадництво в Україні» створено сторінку кожної дорадчої служби де розміщується інформація про дорадчу службу з описом дорадчих послуг, переліком районів, в яких надаються ці послуги, та відомостями про дорадників і експертів-дорадників.

Див: <http://dorada.org.ua/doradchi-sluzhbi-ukrajini.html>

- На Інтернет-порталі передбачена можливість поставити дорадникам питання з різних проблем сільського господарства та сільської місцевості й отримати на них відповіді – розділ «Електронний консультант НАСДСУ».

Див. <http://dorada.org.ua/na-dopomogu-doradniku/pitannja-ta-vidpovidi.html>.

- Також передбачена можливість роботи електронного диспетчера «Заявка на дорадчі послуги»: якщо в одному з регіонів немає фахівця-дорадника потрібної кваліфікації, то така робота може бути перенаправлена дорадникам з інших регіонів завдяки електронному диспетчеру - <http://www.dorada.org.ua/zayavka-na-doradchi-poslugi>.

Запроваджена система електронного консультування дає можливість надати консультацію фахівця-дорадника потрібної кваліфікації для клієнтів з любых регіонів. Виконавча дирекція НАСДСУ відстежує надання кваліфікованих відповідей на кожне запитання.

- Розширюється коло не тільки клієнтів, але і партнерів дорадчих служб з якими регулярно ведеться обмін інформацією та проводяться спільні публічні заходи.

На інтернет-сторінках НАСДСУ та її партнерів проводиться взаємне розміщення банерів організацій-партнерів з можливістю переходу на їх інтернет-сторінки. Продовж реалізації проекту банер НАСДСУ розміщений на інтернет-сторінках таких організацій:

1. Науковий центр «Інститут аграрної економіки,
2. Асоціація фермерів і приватних землевласників України,

3. Асоціація аграрних інженерів України,
4. Союз сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів,
5. Проект «Золоте руно України Херсонської ТПП,
6. Журнал «Землевпорядний вісник»,
7. Кримське агентство розвитку сільських територій
8. МБО «Добробут громад,
9. Український освітній центр реформ.
10. Дніпропетровська сільськогосподарська дорадча служба.
11. Полтавська сільськогосподарська консультаційна служба та інші.

Зразок листа організаціям-партнерам додається, (додаток 41).

Робота продовжується.

Процес розширення клієнтської та партнерської бази Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України і її регіональних осередків продовжується, як і поглиблюється їх співпраця..

17 грудня 2013 року відбулося підписання угоди про співпрацю між Всеукраїнською асоціацією сільських і селищних рад, Союзом учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, Асоціацією фермерів та приватних землевласників України та Національною асоціацією дорадчих служб України.

Угода має на меті об'єднати зусилля чотирьох всеукраїнських асоціацій задля впровадження спільних заходів, які прискорять позитивні зрушення в аграрному секторі та сприятимуть соціально-економічному розвитку українського села. Прес-анонс заходу та текст угоди додається, (додаток 42)

Завдання 5. Розробка моделі комунальної дорадчої служби.

Розроблено модель комунальної дорадчої служби (додаток 43)..

Концепції формування державної системи сільськогосподарського дорадництва, що затвердженої розпорядженням КМ України від 31 жовтня 2011 року № 1098-р, передбачає створення обласних (регіональних) сільськогосподарських дорадчих служб з їх районними відділами. Такі дорадчі служби могли б бути створені як комунальні підприємства. Але методичними матеріалами щодо створення таких служб місцеві органи влади не забезпечені. У зв'язку з цим робота ведеться не системно, повільно і дуже неефективно.

Розробка моделі комунальної дорадчої служби» суттєво спростить і пришвидшить роботу місцевих органів влади щодо створення регіональних (обласних, районних) комунальних дорадчих служб та сприятиме реалізації вищезазначеної Концепції.

Розробка надіслана місцевим органам влади.

Частина розробки надрукована у Посібнику «Як створити та підтримати діяльність місцевої дорадчої служби».

Завдання 6. Підготовка, видання та розповсюдження посібника для органів місцевої влади та місцевого самоврядування з робочою назвою «Як створити та підтримати діяльність місцевої дорадчої служби».

Підготовлено, видано та йде розповсюдження посібника «Як створити та підтримати діяльність місцевої дорадчої служби» (*Електроний додаток 44_1, 44_2. До звіту додається друковане видання*).

В рамках підготовки посібника проаналізовано та узагальнено приклади підтримки сільськогосподарських дорадчих служб місцевими органами влади з метою поширення позитивного досвіду роботи органів місцевої влади щодо розвитку системи дорадництва в регіонах.

Видано 200 примірників цього посібника. Проводиться його розповсюдження (друкованої та електронної версії) серед органів державної влади, місцевої влади, місцевого самоврядування через регіональні дорадчі служби, Інтернет, пошту тощо.

Електронна версія посібника розміщена на сайті НАСДСУ http://dorada.org.ua/images/library/Library-for_cooperator/NAAASU-textbook_for_cooperator.pdf.

Завдання 7. Створення промоційного фільму.

Створено промоційний фільм «Просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників».

У фільмі коротко й у популярній формі презентовано ідею дорадництва, висвітлено роль сільськогосподарського дорадництва для розвитку аграрної економіки та розвитку сільських територій. Розповідається про системи дорадництва в Україні та інших країнах світу.

У фільмі розповідається про діяльність Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України та її регіональних осередків, їх співпрацю з органами державної та місцевої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, міжнародними організаціями і проектами задля покращання добробуту сільського населення та розвитку сільської місцевості через підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства й збереження навколишнього природного середовища.

Фільм буде використовуватись НАСДСУ та її регіональними осередками і членами при проведенні різноманітних заходів для просування ідеї дорадництва, залучення нових прихильників та партнерів.

Фільм розміщено на Каналі НАСДСУ в YOUTUBE <http://www.youtube.com/watch?v=dvmhMinG-Hk>. *До електронного звіту фільм додається*

2.2 Загальні результати або вплив/ дієвість виконаних завдань

В процесі своєї діяльності Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України АСДСУ провадилися експрес-опитування щодо можливостей отримання селянами необхідних дорадчих послуг, а також спроможності дорадчих служб надавати своїм клієнтам дорадчі послуги з різних питань сільськогосподарської діяльності і розвитку сільських територій. Зокрема, щодо страхування, отримання кредитів, оцінки ризиків при кредитуванні, надання допомоги фермерам. при поверненні кредитів, питань оподаткування, тощо.

З огляду на актуальність та важливість для жителів сільської місцевості питання розвитку доступної системи дорадництва, за ініціативою НАСДСУ при реалізації Проекту USAID «АгроІнвест» було проведено 16 жовтня 2013 року науково-практичну конференцію на тему: «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку». Під час конференції було проведено опитування (анкетування) учасників конференції, в якому взяли участь 41 особа. Анкети учасників конференції додаються, (додаток 46).

Із усіх опитаних:

- віком до 25 років – 4 особи;
- від 25 до 40 років – 10;
- від 40 до 60 років – 21;
- старші 60 років – 6.

в тому числі 23 чоловіків і 18 жінок, усі з вищою освітою.

Із усіх опитаних працюють:

- органах державної влади і місцевого самоврядування – 7 осіб;
- закладах науки і освіти – 15;

- в громадських організаціях і дорадчих службах – 18;
- в інших організаціях – 1.

Як бачимо, що учасники опитування це фахова аудиторія, що має достатньо високий рівень підготовки та досвід роботи.

Щодо власної оцінки рівня підготовки (обізнаності) у питаннях сільськогосподарського дорадництва за 5-ти бальною системою:

- 24,4 відсотки оцінили його на 5 балів;
- 41,5 % оцінили його на 4 бали;
- 14,6 % – на 3 бали;
- 4,9 % - на 2 бали;
- 14,6 відсотків не змогли дати оцінку рівню своєї обізнаності.

Тож можна зробити висновок, що учасниками конференції була фахова аудиторія, з яких більше 80 відсотків опитаних оцінюють рівень своєї підготовки з питань дорадництва як добрий, відмінний чи задовільний.

Аналіз анкет показав, що серед трьох основних причин чому не розвивається в Україні система сільськогосподарського дорадництва,

а) 58,5 відсотки опитаних (переважно це люди середнього віку) вважають, що це:

- несприятлива державна політика для її розвитку;
- недостатність державного фінансування на надання соціально спрямованих дорадчих послуг;
- недостатність у дорадчих служб власних коштів для розвитку.

б) 36,5 відсотків опитаних (переважно це молоді люди та частково люди старшого віку), вважають, що це:

- нерозуміння селянами суті дорадництва;
- недостатня поінформованість селян про можливість отримання дорадчих послуг;
- відсутність попиту на дорадчі послуги через низьку платоспроможність потенційних отримувачів цих послуг;

в) майже 5 відсотків (переважно люди середнього віку) вважають, що це несприятливе законодавство та недостатність підготовлених кадрів.

Щодо системи дорадництва в Україні, то:

- 82,9 % вважають, що система дорадництва в Україні має бути змішаною (державно-приватною);
- 9,8 відсотків опитаних вважають, що в Україні має бути лише державна система дорадництва;
- 7,3 % вважають, що система дорадництва має бути лише приватною.

Якщо Україна стане членом ЄС, то на надання соціально спрямованих дорадчих послуг держава має виділяти :

- від 2 до 10 млн. грн. на рік вважають 7,3 % опитаних;
- від 20 до 30 млн.грн. на рік вважають 17,1 % опитаних;
- від 50 до 70 млн.грн. на рік вважають 4,9 % опитаних;
- від 100 до 200 млн грн. вважають 7,3 відсотки опитаних;
- від 300 до 540 млн грн. вважають 7,3 відсотки опитаних;
- така ж кількість опитаних (7,3%) вважають, що це має бути сума від 3 до 20 млрд. грн на рік, як в Європейських країнах;
- 48,8 відсотки опитаних не змогли відповісти на це питання.

Учасники конференції були одностайні в питанні щодо корисності проведення конференцій (семінарів, тренінгів) для розвитку системи дорадництва в Україні.

Загалом 97,6 відсотків респондентів вважають, що проведення таких заходів для розвитку системи дорадництва є дуже корисним (68,3 %), корисним (29,3 %).

2,4 відсотки респондентів вважають, що більш корисним було б проведення таких заходів в регіонах.

На підставі виступів учасників конференції та анкетування можна зробити висновок, що сільськогосподарське дорадництво, як система консультування фермерів, ще не набуло належного розвитку в Україні, а мережа сільськогосподарських дорадчих служб в Україні, статус яких визначений Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», ще тільки формується. Дорадництво ще не отримало належної підтримки з боку держави, а його розвиток найчастіше здійснюється за рахунок міжнародної технічної допомоги.

Важливим етапом у розвитку сільськогосподарського дорадництва може стати підписання Угоди про Асоціації між Україною та Європейським Союзом. Статтею 4004 проекту цієї Угоди передбачається, що співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплюватиме, серед іншого, наступні сфери:

поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;

сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та **просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників.**

З метою розширення можливостей діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, крім навчань з підвищення кваліфікації на базі Кафедри аграрного консалтингу та сервісу Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національного університету біоресурсів і природокористування для тренерів регіональних дорадчих служб (дорадників, експертів-дорадників), у серпні 2013 року, за сприяння Проекту USAID «АгроІнвест» проводились семінари-тренінги «Механізми підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб» (в АР Крим, Київській обл.) щодо консультування з проблем ринку землі, розвитку організацій виробників, співпраці з проектами міжнародної технічної допомоги, тощо.

Для аналізу ефективності проведення таких семінарів-тренінгів було проведено опитування (анкетування) учасників тренінгів. В опитуванні взяли участь дорадники і експерти-дорадники. Анкети додаються (додаток 47).

Із усіх учасників, що взяли участь в опитуваннях, віком:

- від 25 до 40 років – 39,1%;
- від 40 до 60 років – 47,8 %;
- старші 60 років – 13,1 %..

В тому числі чоловіків - 69,6 %, жінок - 30,4 %. Усі з вищою освітою.

Із усіх опитаних працюють на постійній основі:

- в закладах науки і освіти – 17,4 %;
- в громадських організаціях – 39,1 %;
- в дорадчих службах – 43,5 %.

Щодо власної оцінки рівня підготовки (обізнаності) у питаннях сільськогосподарського дорадництва за 5-ти бальною системою:

- 17,4 відсотки оцінили його на 5 балів;
- 52,2 % оцінили його на 4 бали;
- 30,4 відсотків тих, що взяли участь в опитуванні не змогли дати оцінку рівню своєї обізнаності.

Як можемо бачити, що самооцінка рівня підготовки дорадників достатньо високий, але лише шоста частина оцінила його найвищим балом, а, значить, не відчуває труднощів при наданні дорадчих послуг суб'єктам господарської діяльності та жителям села. Більше половини

учасників опитування оцінили рівень своєї підготовки як добрий. Однак третина опитаних не змогли дати оцінку рівню своєї підготовки взагалі.

Стосовно корисності проведення семінарів-тренінгів, то 95,7 відсотків вважають, що їх проведення є дуже корисним (56,5 %), корисним (39,2 %) і лише 4,3 % не бачать користі від їх проведення.

Рівень підготовки тренінгів та учасники семінарів за 5-ти бальною системою респонденти оцінили так:

- 60,9 % поставили 5 балів;
- 34,8 % - 4 бали
- 4,3 % - не змогли оцінити.

На питання що найбільше сподобалось учасника семінарів-тренінгів:

- 12,8 % відповіли, що сподобалось все;
- 29,8 % відмітили актуальність тематики;
- 19,1 % відзначили перелік розглянутих питань;
- 27,7 % склад і рівень підготовки доповідачів;
- 8,5 % відмітили високий рівень підготовки заходу;
- 2,1 % відзначили склад учасників заходу.

На питання що найбільше НЕ сподобалось учасника семінарів-тренінгів:

- 87,0 % не мали ніяких зауважень;
- 4,3 % не сподобався перелік розглянутих питань;
- 4,3 % вважають, що варто було запросити потенційних отримувачів послуг - асоціацію роботодавців.
- 4,3 % відмічено дуже високий темп роботи, варто було б проводити захід в 2 етапи.

На питання чи потрібно продовжувати проводити тренінги і надалі

- 95,7 відсотки учасників відповіли – так;
- із них 9,1 відсотків, вважають, що такі тренінги необхідно проводити частіше, не рідше ніж 1 раз на квартал;
- 4,3 % – що не варто.

Тож можна зробити висновок, що проведення навчальних семінари-тренінги для дорадчих служб є важливим і необхідним. Є потреба проводити їх частіше, в регіонах для цільової аудиторії, із визначеного кола питань, що є представляє інтерес саме для цієї аудиторії. Слід більше залучати аудиторію до обговоренню теоретичних питань із розглядом практичних аспектів їх застосування та реалізації.

2.3 Винесені уроки

Розвиток економік світу, пов'язаний із посиленням процесів глобалізації, інтеграції і різних форм міжгосподарської взаємодії та лібералізацією світових господарських зв'язків, вимагає включення України та її аграрного сектору зокрема у ці процеси. Спостерігається розвиток різних форм об'єднань підприємств, що прагнуть бути конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому ринку, а й шукають виходи на світові аграрні ринки. За останнє десятиліття відзначається суттєве збільшення потреб у застосуванні нових технологій, розширення можливостей з застосуванням різних інформаційних систем.

При цьому все більша увага приділяється сільськогосподарському дорадництву, як одному із основних джерел розповсюдження інформації і знань серед жителів села. Розвиток ефективного та надійного дорадчого сервісу для сільських товаровиробників і сільського населення є на сьогодні одним із визначальних чинників для успішного розвитку села.

Нерозвиненість системи дорадництва в Україні знижує конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу в сільській місцевості, робить села непривабливими для проживання, особливо серед молоді.

Ситуацію треба змінювати.

У цьому найбільшу зацікавленість мають фермерські організації, кооперативи, малий та середній бізнес на селі.

На жаль, ці суб'єкти, як правило, мало переймаються проблемами інноваційного розвитку.

Члени фермерських та кооперативних організацій також мають мало інформації про систему дорадництва, про її можливості. Через нерозвиненість системи дорадництва, послугами дорадчих служб користується поки що незначна частина сільського населення.

Утворюється своєрідне замкнуте коло: через нерозвиненість системи дорадництва селяни не демонструють зацікавленість у дорадчих послугах, а дорадчі служби не можуть збільшити обсяги своєї діяльності через свою слабкість.

Розірвати це коло можна тільки заходами державної підтримки – як на місцевому так і на національному рівні.

Однак, за останні роки аграрна політика була більш сприятлива, де-факто, для розвитку великих господарств, аніж малих та середніх – основних клієнтів дорадництва.

Соціально спрямовані дорадчі послуги фактично не фінансувалися із Державного бюджету. У більшості регіонів країни місцеві органи влади скопіювали поведінку Уряду, Міністерства аграрної політики й призупинили дію місцевих програм з розвитку дорадництва. Виняток складає Полтавська область, де система дорадництва підтримується місцевою владою.

Фактично, сьогодні мова йде про виживання дорадництва як ідеї. Про підтримку такої ідеї та її просування на різних рівнях.

Оптимізму додають політичні зміни в країні, зокрема, орієнтованість нової влади на укладання Угоди про Асоціацію з ЄС: наближення системи дорадництва до фермерів є частиною цієї Угоди (проекту).

Сьогодні НАСДДСУ слід сконцентрувати зусилля на розробці можливих варіантів імплементації цієї Угоди в частині дорадництва, більш активно шукати і залучати партнерів до цієї роботи.

Серед рекомендацій, розроблених учасниками заходів, що проводились в рамках реалізації Проекту USAID «АгроІнвест», органам державної виконавчої влади основними є:

- розробити заходи з реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами в частині просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників з урахуванням положень Регламенту № 73/2009 Ради ЄС та забезпечити їхню реалізацію;
- забезпечити створення державної системи дорадництва з залученням до цього органів місцевої виконавчої влади місцевого самоврядування;
- забезпечити безумовне виконання норм Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», зокрема, в частині фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг;
- запровадити державну програму підготовку кадрів для системи сільськогосподарського дорадництва;
- сприяти формуванню професійного самоврядування та саморегулювання у системі дорадництва;:
- запроваджувати програми та заходи підтримки дорадництва;
- формувати комунальну систему дорадництва, використовуючи як світовий, так і вітчизняний досвід;
- широко використовувати механізми державно-приватного партнерства для формування та розвитку системи дорадництва.

Тільки спільними зусиллями державних органів, недержавних та міжнародних організацій можна створити в Україні європейську систему консультування фермерів та досягти основної мети діяльності дорадчих служб – підвищення ефективності аграрного сектору, поліпшення добробуту сільського населення та розвитку сільської місцевості.

Створення громадської платформи задля створення європейської системи дорадництва в Україні, що дозволить більш ефективно використовувати можливості партнерів для донесення знань до сільського населення України.

2.4 Рекомендації для майбутньої діяльності в цьому секторі

(Визначте сфери, в яких проект «Агрінвест» могли б надати допомогу або покращити її).

Міжнародним організаціям, урядам країн, проектам міжнародної технічної допомоги варто зосередити більшу увагу на формуванні та зміцненні інститутів – як формальних, так і неформальних – у системі сільськогосподарського дорадництва, оскільки саме вони визначають життєздатність дорадчих служб.

Але не тільки дорадництва. А й сімейного фермерства, малого та середнього бізнесу на селі, що має стати підґрунтям для забезпечення стійкості дорадчих служб у найближчому майбутньому.

Однак, допоки система дорадництва є слабкою. Фінансово-політична криза не дозволяє сподіватися на великі бюджетні вливання у формування державної системи дорадництва, як це передбачено рішеннями уряду.

З іншого боку, існування різних моделей дорадчих служб у різних регіонах себе не виправдало. Дорадча діяльність має бути зрозумілою для селянина. Тому мусить базуватися на єдиних підходах і правила. А це потребує єдиної методики, методології, узгоджених механізмів надання дорадчих служб.

Сьогодні таку роботу намагається виконувати НАСДСУ. Однак ресурси Асоціації, в умовах низького рівня фінансування її членів, є вкрай обмеженими, що ускладнює зазначену діяльність.

Тому вкрай потрібна Асоціації (та й уряду також) міжнародна технічна допомога, як перший крок, зі створення Національного навчального, методичного центру дорадництва, а також інших елементів державної системи дорадництва.

Останні події в Україні засвідчили існування упередженості частини українського суспільства щодо ЄС, ЗВТ.

НАСДСУ також мало інтегрована у світові процеси дорадництва.

Тому видаються перспективними проекти з інтеграції Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України у міжнародну систему дорадництва. А ще більш важливо, зі створення механізмів інтеграції до ЄС усіх верств аграрного бізнесу, сільських громад, сільського населення

3. Додатки

ДОДАТОК 1	Аналіз зарубіжної та української національної державної політики щодо сільськогосподарської дорадчої діяльності
ДОДАТОК 2	Стратегія розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні
ДОДАТОК 3	Стратегія розвитку Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України
ДОДАТОК 4	Рекомендації «Розробка стратегії регіональної сільськогосподарської дорадчої служби і поточне планування діяльності
ДОДАТОК 5	Аналіз місцевої державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності
ДОДАТОК 6	Рекомендації для органів місцевої влади щодо поліпшення місцевої державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності
ДОДАТОК 7	Сайт НАСДСУ у мережі Facebook
ДОДАТОК 8	Канал НАСДСУ в мережі YOUTUBE
ДОДАТОК 9	Роздруківка електронного видання «Поради від Доради» (зразок, № 16)
ДОДАТОК 10	Зразки листів щодо співпраці та включення організацій до списку розсилки «Поради від Доради»
ДОДАТОК 11	Презентація «Правові та організаційні аспекти сільськогосподарської дорадчої діяльності»
ДОДАТОК 12	Програма семінару-тренінгу «Підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб» 1 серпня 2013 року
ДОДАТОК 12_1	Програма семінару-тренінгу «Підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб» 7 серпня 2013 року
ДОДАТОК 13	Презентація – Р.Корінець – «Інформаційно-консультаційне забезпечення ринку земель сільськогосподарського призначення»
ДОДАТОК 14	Копія листа управління освіти Сумської ОДА
ДОДАТОК 15	Програма семінару-тренінгу «Шкільне дорадництво»
ДОДАТОК 16	Презентація «Шкільне дорадництво і розвиток села»
ДОДАТОК 17	Умови конкурсу «Новітній інтелект України» та Меморандум про співпрацю з Аналітичною агенцією «Українська марка».
ДОДАТОК 18	Програма та рекомендації круглого столу «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи теорія і практика»
ДОДАТОК 19	Прес-анонс та прес-реліз конференції «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку»
ДОДАТОК 20	Програма конференції «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку»
ДОДАТОК 21	Презентація:- Р.Корінець - Сільськогосподарське дорадництво України: проблеми, стратегія та шляхи розвитку
ДОДАТОК 22	Презентація – О.Бородіна - Сільськогосподарське дорадництво в контексті Європейської інтеграції України
ДОДАТОК 23	Прес-реліз обласної наради Чернігівської ОДА
ДОДАТОК 24	Прес-анонс та Програма відкритого семінару-тренінгу «Актуальні проблеми використання земель сільськогосподарського призначення»
ДОДАТОК 25	Презентація _Р.Корінець – Інформаційне забезпечення
ДОДАТОК 26	Презентація – Р.Корінець – Національна система дорадництва в Україні
ДОДАТОК 27	Презентація – Р.Корінець – Аспекти сільського розвитку
ДОДАТОК 28	Пропозиції Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
ДОДАТОК 29	Доповідь Р.Корінця «Дорадництво і сільські громади»

ДОДАТОК 30	Вичерпний перелік заходів, в яких НАСДСУ приймала участь, була співорганізатором чи організатором.
ДОДАТОК 31	Інтерв'ю для журналу «Землевпорядний вісник»
ДОДАТОК 32	Стаття Р.Корінця «Ринок землі. Моветон?»
ДОДАТОК 33	Стаття Р.Корінця «Оптова торгівля: світові та українські ринки»
ДОДАТОК 34	Інтерв'ю з президентом НАСДСУ на тему: «Сільськогосподарське дорадництво прокладає Україні шлях до Європи»
ДОДАТОК 35	Стаття Р.Корінця до збірника НУБіПУ «Сільськогосподарське дорадництво в контексті Європейської інтеграції України»
ДОДАТОК 36	Інтерв'ю з президентом НАСДСУ «Сівозміни: коли закон неможливо виконати»
ДОДАТОК 37	Стаття в тижневику «Українська доля» «Помічне дорадництво»
ДОДАТОК 38	Пропозиції НАСДСУ Мінагрополітики України щодо Концепції сталого розвитку сільських територій
ДОДАТОК 39	Експертний висновок щодо проекту «Технології організації і діяльності координаційно-інформаційно-аналітичного центру»
ДОДАТОК 40	Участь в анкетуванні Світового банку «Порівняльний аналіз комерційної діяльності у галузі сільського господарства»,
ДОДАТОК 41	Зразок листа-пропозиції партнерам НАСДСУ щодо розміщення банерів
ДОДАТОК 42	Текст угоди про співпрацю між Всеукраїнською асоціацією сільських і селищних рад, Союзом учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, Асоціацією фермерів та приватних землевласників України та Національною асоціацією дорадчих служб України
ДОДАТОК 43	Модель комунальної дорадчої служби
ДОДАТОК 44_1	Посібник «Як створити і підтримати діяльність місцевої дорадчої служби»
ДОДАТОК 44_2	Обкладинка: «Як створити і підтримати діяльність місцевої дорадчої служби»
ДОДАТОК 45	Анкетування учасників конференції «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку».
ДОДАТОК 46	Анкетування учасників семінарів-тренінгів «Механізми підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб»
ДОДАТОК 47	Анкетування учасників семінарів-тренінгів «Механізми підвищення спроможності сільськогосподарських дорадчих служб»
ДОДАТКИ 48_1 – 48_6	Матеріали семінару-тренінгу «Актуальні проблеми використання земель сільськогосподарського призначення» 27 травня 2013 року

Надайте список / зазначте та додайте до звіту будь-які публікації, друковані та інші матеріали такі як: копії опублікованих статей, релізів, брошур, посібників, тексти веб-сторінок, відео, фотографії, тощо. Інтерв'ю / цитати взяті у груп, на які вплинула ваша діяльність та будь-які відповіді від посадових осіб, тощо.

4. Фінальний план моніторингу та оцінки (будь ласка, додайте до цього звіту)

Показники моніторингу та оцінки

Проекту _№ AGRO-GA12-1B-05/7

«Зміцнення спроможності Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України до аналізу економічної політики та відстоювання інтересів своїх членів, а також клієнтів – дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції»

№	Назва завдання та його складові	Заплановані показники	Дата виконання	Показники виконання	Примітка
1	Завдання 1. Розробка плану розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності, а також плану розвитку (стратегії) НАСДСУ як організації;				Завдання виконано повністю
1.1.	Аналіз зарубіжної та української національної державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності	1	Квітень 2013 року	Звіт «Аналіз зарубіжної та української національної державної політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності»	Матеріал розміщено на сайті НАСДСУ
1.2.	Формування - на основі аналізу - плану розвитку (стратегії) сільськогосподарської дорадчої діяльності	1	Завершено - Жовтень 2014	Документ схвалено конференцією 16 жовтня 2013 року, надруковано у збірнику матеріалів конференції та розміщено на сайті НАСДСУ на головній сторінці	Надається й у додатках до підсумкового звіту
1.3.	Формування - на основі аналізу - плану розвитку (стратегії) НАСДСУ як організації;	1	Завершено - Жовтень 2014	Документ схвалено конференцією 16 жовтня 2013 року, надруковано у збірнику матеріалів конференції та розміщено на сайті НАСДСУ на головній сторінці	Надається й у додатках до підсумкового звіту
2	Завдання 2. Підготовка рекомендацій для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності				
2.1.	Аналіз місцевих державних політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.	1	Травень 2013 року	Документ «Аналіз місцевих державних політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності» надіслано до Проекту	Документ надіслано електронною поштою місцевим органам влади та іншим партнерам. Матеріал розміщено

				АгроІнвест як Додаток до програмного звіту за проектом № AGRO-GA12-1B-05/7 за травень 2013 року	на сайті НАСДСУ
2.2.	Підготовка рекомендацій для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності.	1	1	Документ «Рекомендації НАСДСУ для місцевих влад щодо покращання місцевої політики в частині сільськогосподарської дорадчої діяльності. » надіслано до Проекту АгроІнвест як Додаток до програмного звіту за проектом № AGRO-GA12-1B-05/7 за травень 2013 року	Документ надіслано електронною поштою місцевим органам влади та іншим партнерам
3	Завдання 3. Створення каналів просування кращих практик діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, лобювання їхніх інтересів та інтересів клієнтів				Завдання виконано повністю
3.1.	Створення інформаційної бази сільськогосподарських дорадчих служб України з описом як кращих практик їхньої діяльності, і існуючих проблем.	Всі дорадчі служби	Грудень 2013	74 (відповідно до реєстру дорадчих служб)	Інформація про всі дорадчі служби, що внесені до реєстру дорадчих служб, розміщена на сайті НАСДСУ. Інформація про кращі практики розміщена на всіх Інтернет-сторінках, зокрема у Віснику «Поради від Доради»
3.2.	Створення Інтернет-порталу «Сільськогосподарське дорадництво в Україні».	1	Початок роботи - Квітень 2012	www.dorada.org.ua	Окрім основного Інтернет-потралу, створено сторінки у соціальних мережах Facebook та YouTube
3.3.	Створення електронної газети «Поради від Доради» та її розповсюдження.	6 номерів	Перший номер - Квітень 2013	17 номерів	Випущено на 13 номерів більше запланованого. Всі номери розсилаються, а також розміщені на сайті.
3.4.	Проведення тренінгів для тренерів (по 20 осіб на кожному) щодо розширення можливостей діяльності сільськогосподарських дорадчих служб,	4	27 травня 2013 року, 1 серпня 2013 року, 7 серпня 2013 року, 20 вересня 2013 року	4 (кількість осіб на кожному заході перевищувала заплановану). Детальний звіт про кожен тренінг подавався Проект АгроІнвест окремо.	Окрім запланованих тренінгів, було організовано і проведено курси з підготовки дорадників у Національному університеті біоресурсів та

	зокрема в частині консультування з проблем ринку землі, розвитку організацій виробників тощо.				природокористування, а також разом з партнерами низку інших семінарів, тренінгів для дорадників, що відображено у звіті
3.5.	Проведення конференції «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку»	1 (не менше 50 осіб)	16 жовтня 2013 року	1 (реально було більше 100 осіб)	Окремий Звіт про конференцію (програма, списки учасників тощо) надіслано проекту АгроІнвест.
4	Завдання 4. Розширення клієнтської бази сільськогосподарських дорадчих служб, зокрема, через об'єднану системи електронного консультування та обміну інформацією (електронний диспетчер дорадчих служб).				Завдання виконано повністю
4.1.	На Інтернет-порталі «Сільськогосподарське дорадництво в Україні» буде створена сторінка кожної дорадчої служби з описом послуг, що надаються нею.	1	Початок роботи - Квітень 2013 року	На сайт знаходиться відповідний розділ «Дорадчі служби України	Робота триває постійно
4.2.	На Інтернет-порталі буде передбачена можливість поставити дорадникам питання з різних проблем сільського господарства та сільської місцевості. Офіс НАСДСУ відстежуватиме, щоб на кожне запитання була надана кваліфікована відповідь.	1	Початок роботи - квітень 2013	На сайті є розділ «Електронний консультант НАСДСУ, де надаються відповіді на всі запитання, надіслані до НАСДСУ	Робота триває постійно
4.3.	Забезпечення роботи електронного диспетчера: якщо в одному з регіонів немає фахівця-дорадника потрібної кваліфікації, то така робота може бути дорадникам з інших	1	Початок роботи - квітень 2013	На сайті є розділ «Заявка на дорадчі послуги». Отримані заявки пересилаються дорадчим службам чи окремим фахівцям або надаються координати заявникам	Робота триває постійно.

	регіонів завдяки електронному диспетчеру.				
4.4.	Розміщення банера НАСДСУ на Інтернет-сторінках інших організацій.	На 10 сайтах розміщено банери НАСДСУ	Протягом виконання проекту	Банер НАСДСУ розміщений на інтернет-сторінках таких організацій: Науковий центр «Інститут аграрної економіки, Асоціація фермерів і приватних землевласників України, Асоціація аграрних інженерів України, Союз сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, Проект «Золоте руно України Херсонської ТПП, Журнал «Землевпорядний вісник», Кримське агентство розвитку сільських територій МБО «Добробут громад, Український освітній центр реформ. Дніпропетровська сільськогосподарська дорадча служба. Полтавська сільськогосподарська консультаційна служба та інших.	Робота продовжується
5	Завдання 5. Розробка моделі комунальної дорадчої служби.	1	Завершено - Грудень 2013 року	Документ «Модель комунальної дорадчої служби» надіслано до Проекту АгроІнвест як додаток до Програмного звіту за грудень 2013 року	Завдання виконано повністю Документ розіслано місцевим органам влади та дорадчим службам
6	Завдання 6. Підготовка, видання та розповсюдження посібника для органів місцевої влади та місцевого самоврядування з робочою назвою «Як створити та підтримати діяльність місцевої дорадчої служби».				Завдання виконано повністю
6.1.	Вивчити та	1	Завершено -	Зібрано матеріали та	Підготовлені

	узагальнити приклади підтримки сільськогосподарських дорадчих служб місцевими органами влади.		січень 2014 року	проведено аналіз механізмів підтримки дорадчих служб у різних регіонах та у різний час.	матеріали стали основою посібника
6.2.	Підготовка, видання та розповсюдження посібника для органів місцевої влади.	1	Завершено – лютий 2014 року	Підготовлено до друку та надруковано 200 примірників посібника. Електронна версія посібника розміщена на сайті	
6.3.	Поширити посібник серед органів місцевої влади та місцевого самоврядування	Всі обласні та районні органи влади	Лютий 2014	Друковану версію посібника розіслано обласним радам та адміністраціям. Електронну версію посібника розіслано всі місцевим органам влади.	
	Завдання 7. Створення промоційного фільму.				Завдання виконано повністю
7.1.	Створити фільм, в якому коротко й у популярній формі презентувати ідею дорадництва, її значення для розвитку аграрної економіки та сільського розвитку та систему дорадництва в Україні.	1	Завершення створення – Січень 2014 року	Фільм розміщено у лютому 2014 року на сторінці НАСДСУ в мережі YouTube.	
7.2.	Використовувати створений фільм при проведенні різноманітних заходів для просування ідеї дорадництва, залучення нових прихильників та партнерів.»	-	-	За три тижні на YouTube фільм переглянуло 47 осіб	Всі зацікавлені особи мають можливість використовувати його.

Примітка: Заплановані у заявці терміни виконання заходів не наводимо, оскільки вони були зміщені у зв'язку зі зміщенням реального часу виконання проекту.

5. Оцінка впливу проекту на розвиток сільськогосподарського дорадництва в Україні

Проект сприяв підвищенню спроможності Асоціації та її членів вирішувати окремі проблеми як власні так і клієнтів

Але найважливішим є те, що завдяки підтримці наданій Проектом USAID АгроІнвест, Національній асоціації сільськогосподарських дорадчих служб вдалося досягти найголовнішого – зберегти і зміцнити ідею необхідності розвитку дорадництва в Україні.

Дорадництво стало частиною Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Підтримка Проекту полегшить реалізацію цієї в частині дорадництва.

Отже, малі та середні виробники сільськогосподарської продукції зберігають шанс бути почутими владою і отримати належну дорадчу підтримку.

ПІДТВЕРДЖЕННЯ

Цей звіт є повним та правдивим відображенням фінансового стану, пов'язаного з заходами, реалізація яких відбувається у відповідності до Угоди про надання Гранту.

Директор Проекту:

Ім'я: Роман Корінець

Підпис: _____ Дата: 17 березня 2014 року